

МИСЛИТЕЛІ
НІМЕЦЬКОГО
РОМАНТИЗМУ

ББК 87.3 (4)НІМ
М 88

М И С Л И Т Е Л І
Н І М Е Ц Ь К О Г О
Р О М А Н Т И З М У

УПОРЯДКУВАННЯ
ЛЕОНІДА РУДНИЦЬКОГО
ОЛЕГА ФЕШОВЦЯ

ВИДАВНИЦТВО
«ЛІЛЕЯ-НВ»

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК 2003

ББК 87.3 (4НІМ)
М 65

Програма «Українська філософська бібліотека»
Благодійного фонду «Філософський проект»
Т. 1

Видання підготовлено в співпраці з:
Українським Вільним Університетом (Мюнхен, Німеччина),
філософським факультетом Львівського національного університету
імені Івана Франка (Львів, Україна)

та за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження»
(Київ, Україна).

Ця книга є першою в українському книговидавництві спробою загального охоплення німецького Романтизму, феномену, без опису якого неможливо реконструювати історію становлення естетичної, етичної та філософської думки не лише Німеччини, але й усього світу, та інспіруюча сила якого є відчутною й нині у мисленні сучасної людини.

Наукова рада програми:

Володимир Болюбаш (Торонто, Канада)
Ріхард Бруннер (Ульм, Німеччина)
Тарас Возняк (Львів, Україна)
Райнгард Гайденройтер (Мюнхен, Німеччина)
Киртіс Генкок (Канзас, США)
Ролянд Пітч (Мюнхен, Німеччина)
Пітер Редпат (Нью Йорк, США)
Леонід Рудницький (Філядельфія, США)
Гельмут Феттер (Відень, Австрія)
Олег Фешовець (Львів, Україна)
Роман Цяпало (Деб'юк, США)
Микола Шафовал (Мюнхен, Німеччина)
Ульріх Шваер (Мюнхен, Німеччина)

Головний редактор програми:

Олег Фешовець (Львів, Україна)

Дизайн *Олени Рубановської*
Верстка *Ірини Шумади*
Коректура *Алли Журави, Лідії Левицької*

Мислителі німецького Романтизму / Упор. Леонід Рудницький та Олег Фешовець. — Івано-Франківськ: Вид-во «Лілея-НВ», 2003. — 588 с.

© Л. Рудницький, О. Фешовець,
упорядкування, вступна стаття, коментарі, 2003

© Видавництво «Лілея-НВ», 2003

ISBN 966-668-016-5

● БЕНЕДИКТ ФРАНЦ-КСАВЕР ФОН БААДЕР

(Benedikt Franz-Xaver von Baader)

Філософ, богослов. Народився 27.03.1765, Мюнхен; помер 23.05.1842, там же.

Хоч ще донедавна доволі призабута постать у німецькому світі (за винятком Баварії), Франц фон Баадер дуже важливий мислитель в царині німецької філософії доби ідеалізму. Його твори переживають сьогодні певний ренесанс.

Франц фон Баадер мав великий вплив особливо на філософію Шеллінга й на інших романтиків. Черпаючи зі Старого та Нового Завіту, теософії Якоба Беме (1565—1624), якого він дуже цінував, Франц фон Баадер став певним помостом між містикою пізнього Середньовіччя і епохою німецького ідеалізму. Від Беме він перейняв ідею андрогінної людини, в якій живе і діє Бог. Цей андрогінний образ людини створений на образ і подобу Бога; в ньому діють Святий Дух і Божа мудрість — Софія і він відповідає природі першого чоловіка, Адама, який перед первородним гріхом жив у повній гармонії з Богом.

Сьогодні особливо цікаві й актуальні праці Франца фон Баадера про філософію еротики, кордоцентричність і про релігійну еротіку, у яких він з'ясовує природу і суть любові. На думку фон Баадера, сутність любові не слід шукати в сексуальному гоні, в інстинкті самозбереження людини через репродукцію. Правдива любов повстає в процесі відтворення первісного андрогінного образу Бога у людині, а особливо в християнському подружжі.

СОРОК ТЕЗ РЕЛІГІЙНОЇ ЕРОТИКИ

Більшість вважає, що людина лише за власним бажанням може отримати своє захоплення від того, що є справді гідним цього, свою любов від вартості її, свою віру від гідного віри, цим самим уникає служби законному господареві. Але в більшості випадків ці люди занадто пізно усвідомлюють, що вони цим самим випадають із свободи необхідності, захоплюються не вартим захоплення, люблять не гідне любові, вірять недостовірному і змушені слугувати тому, хто в жодному випадку не вартий цього.

З німецької переклала

Катерина Фешовець

за виданням: Baader,

Franz von. Ausgewählte Schriften./

Hrsg. von Roland Pietsch. —

Bensheim, Telesma—Verlag, 1991. —

S. 49—66

1.

Людина, як говорить *Сен-Мартен*,¹ хотіла бути людиною без Бога, але Бог не хотів бути Богом без людини. Щоб сотворити природу і людину, Богові потрібно було лише вільно розвинути Його силу, велич і ніби відпустити Себе. Але щоб звільнити людину, яка впала, Він мусив ніби здійснити над собою насилля. А саме: мусив позбутись Своєї величі для того, щоб ми могли охопити і витримати Його допомогу в нашій немочі та згіршеності. Лише любов може осягнути і лише вона здатна на цю жертву.

¹ Луї Клод маркіз де Сен-Мартен (1743—1803), французький філософ-містик, творчість якого розвивалась під впливом Якоба Беме; найважливіші праці: «Дух речей» (в 2-х томах, 1800), «Вимірjana людина» (в 2-х томах, 1802).

Якщо ж творіння не розуміє, а, отже, не захоплюється тим, що стоїть над ним, то воно ще менше розуміє те, яким чином це, що стоїть над ним, одночасно сходиться на нього і між йому подібних. Наша філософія ще ясно не усвідомила це сходження, хоча воно є вже промовленим у слові: субстанція визначена як *під*-тримка, як ґрунт або обґрунтування. А саме, кожен виробник стає рівним своєму продуктові, чи ж об'єднується з ним не зливаючись, лише через те, що він, як мати, ставить себе так само низько, як батько ставить себе над ним. Так само, як творіння розчиняється в Богові, так Він розчиняється в творінні. Якщо ж цей нормальний взаємний процес розчинення колись порушений і творіння, яке хотіло повстати проти батька, бачить себе одразу піднесеним або ж пригнобленим матір'ю, то тоді легко розуміється, що подолання цієї аномалії не може виходити від батька, а лише від матері, а саме — від найглибшої первинної еманції² материнства. Звідси можна зрозуміти функції жіночності в доброму і недоброму сенсі.

2.

Купець записує кожен прийом свого друга по торгівлі собі у витрати або в дебет, так само, як і все, що він йому дає, записує на його рахунок, а собі — в кредит. Таким же чином веде свою торговельну книгу любов. Тим, що кохана віддається мені, робить мене боржником, і тим, що я віддаюся коханій (вірячи їй), роблю боржником її. Але також і Бог не може дати Себе мені, коли я Йому себе не віддам і не ввірю, коли я Йому не довіряюся і не вірю Йому. Але також Він не може забрати Себе в мене, коли я, вірячи Йому, віддаю себе і цим самим Він стає моїм боржником.

3.

Володіючи коханою, я опановую нею і є її господарем. Володіючи мною, вона опановує мною і стає моєю господинею. Якщо я можу принести тому, кого люблю, якусь радість, то цим самим я позбуваюся гніту страждання. І якщо я можу звільнити його від страждання, то цим

² Еманція (букв. з лат.: витікати) — філософське і теологічне поняття, що означає походження усіх речей з одного найвищого витoku; ідея еманції спочатку віднаходиться в індуїстській та перській традиціях, пізніше — у містико-філософських вченнях гностиків і неоплатоніків; розгорнута у окреме вчення Плотиним, згідно з яким історія творіння проходить три етапи: Єдине — Розум — Душа, в ряду яких лише Єдине є справжнім буттям (тобто воно «є»), а все емановане лише надлене буттям («має»), повернення до першопочаткової єдності через проходження етапів творіння у зворотному порядку відбувається в духовній практиці споглядання; супроти вчення еманції було спрямоване ранньохристиянське вчення «Creatio ex nihilo»; вплив цієї ідеї можна помітити у Джона Скота Еріугени, Джона Мільтона, Й. Г. Гердера, Ф. Г. Якобі, Й. В. Гете, Новалиса, Ф. В. Й. Шеллінга, Г. В. Ф. Гегеля, а в новітній час — у Е. фон Гартманна.

самим я отримую радість. Таким чином, в одному і другому випадках я завдячую своєму коханому стільки ж, скільки він мені. І в цьому значенні можна стверджувати, що любов записує все подвійною крейдою.

4.

Тому можна було би сказати, що люблячий вдячний своїй коханій вже за те, що вона дозволяє йому себе любити. Але при більш уважному погляді виявляється, що я можу любити лише одну особу, і лише та особа, яка любить мене, може дозволити мені любити себе. В цьому сенсі Бог так часто скаржиться в Писанні, що людей так мало і що вони так мало дозволяють Йому себе любити. І що через це Він, хоча Сам є любов'ю, може любити так мало людей, і, з їх вини, так мало ефективно, ніж йому би хотілося.

5.

Звідси виходить, що власне ніщо не гідне любові, як сама любов; тому, що в сфері духу і душі гідність, сприйнятливість і заслуга є одним і тим самим.

6.

Нічого не може бути більш помилковішим та обмеженішим, ніж переплутати вільно-поблажливу покірність любові із невільною ницістю, так як і піднесеність із гординею. Насправді ж, покірність і піднесеність у їхній єдності як *андрогін*³ утворюють любов, і коли вони як такі і як сила згасають, то з'являється *різниця статей* як *насилля* і *слабкість*, як пиха або потяг до тиранії і рабства, що ніби прикуті один до одного в *дикому* подружжі.

7.

Лише любов робить насправді вільнодумним (ліберальним), оскільки лише люблячий не відділяє права (панування) від обов'язку (служіння), володіння від одержимості чи самовіддачі.

8.

Боголюблячий, як і богоненавидячий, безперестанку свідчать про Бога: так добрий в щасті прославляє і дякує Йому, в нещасті просить, а злий кляне Бога в болях та нещасті, нехтує в щасті.

³ Андроґіни — в старогрецькій мітології дво-статеві істоти, якими були люди до того, як їх було розділено через заздрість богів.

9.

Хоча вся християнська релігія базується на пізнанні та переконанні, що Бог є любов'ю, все ж багато теологів і моралістів говорять про наш обов'язок супроти Бога, так ніби обов'язок і любов не є за своєю суттю одним і тим самим. А саме, коли в Писанні говориться, що всі заповіді зводяться до однієї — любові Бога і людини, то таким чином любов вимагається як обов'язок. Але цієї любові, звичайно, не можна було б вимагати як обов'язок, якщо вона була б лише апетитом чи пристрасстю. І тому ця заповідь любові говорить лише те, що у владі кожної людини відкрити себе афектові цієї вільно запропонованої та проханої любові або ж закритись перед ним. До речі, ідентичність обов'язку і любові проявляється вже через те, що вони обоє говорять про один зв'язок. Оскільки слово обов'язок, зобов'язаність, походить від переплетеності, або зв'язаності,⁴ і різниця між обома лише та, що обов'язок (закон) підштовхує до зв'язку лише як проживаюча життя сила, супроти чого любов притягує як виповнююча та обживаюча сила. Тому любов звільняє від тиску закону, так як і проникнення повітря в посудину з вакуумом звільняє її від зовнішнього тиску. Зв'язок, який в обов'язку був лише одностороннім і, отже, невольним, стає в любові різностороннім і тому вільним. В цьому сенсі, як сказано в Писанні, любов є сповненням закону; і в цьому ж значенні називається Слово, чи людськи персоніфіковане прагнення Бога до возз'єднання людини з Ним, насичуючим та сповнюючим.

Той старий вислів: *Pater in filio, filius in matre*,⁵ висловлює двояке відношення кожного продукту до його виробника, через те, що останній як батько делікатніший за зачатого і є йому неосяжним, а мати є навпаки осяжною, сповнюючою та насичуючою зачатого, або ж даючою страву і в ній подає саму себе, так як батько ставить себе над тим же у вигляді неба, та як мати — під те ж у вигляді Землі.

⁴ В німецькому варіанті: *Pflicht* (обов'язок), *Verbindlichkeit* (зобов'язаність); *Verflochtensein* (переплетеність), *Verbundensein* (зв'язаність).

⁵ 3 лат.: Батько в сині, син в матері.

10.

Отже, важкість обов'язку чи закону свідчить про порожнечу чи вжитості, оскільки важким є

лише те, рушійний центр чого не лежить в ньому самому і яке зазнає його силу лише як проживаючу. Тому любовна порожнеча та сердечна важкість є синонімами, так, як темнота, важкість ока є світловою порожнечею.

Давні німці називали перебування на чужині перебуванням в нещасті. В нещасті ж є той, хто полишив свою матір і перебуває у чужої, або ж у мачухи, ніби в якійсь області або проміжку, який має іншу вагомість. Оскільки зачатий в тій же ж мірі підноситься або принижується матір'ю, в якій він підноситься або принижується перед батьком. Звідки також стане зрозумілим вислів «qu'il n'y a pas un etre qui ne soit chargé d'engendrer son Pere» (Esprit des Choses I. 267),⁶ як не з допомогою матері; оскільки та, що народжує, віддається дитині в тому ж відношенні або хоче її, як і дитина віддається батькові або його хоче. Або ж, вживаючи слово «скасування»⁷ в сенсі Гегеля, ми могли б сказати, що в тому відношенні, в якому син скасовується в батькові, то в такій же мірі мати в нормальному стані скасовується в синові, а в ненормальному уникає його як мачуха.

11.

Немає нічого наївнішого за віру в ефективну чи вдалу самозакоханість, тому що ми не можемо себе любити, як і не можемо себе обійняти. Волючий себе самого любити і захоплюватись собою через свідчення з боку інших намагається, по суті, лише спростувати свої сумніви у здатності викликати щодо себе любов і захоплення, та це йому ніколи не вдається й при цьому він все ж завжди залишається з нічим. Отже, самозакоханість, як і самозахоплення підтверджують завжди лише цю самозавинену порожнечу, і вони є, як Танталове стремління,⁸ карою за відкинута захоплення й любов справді гідних любові і захоплення.

12.

Кожна людина, від найповажнішої до найнищіїшої, має потребу захоплюватись, поважати й бути поважаною, любити і бути любимою. Того, хто нас не поважає або ж вважає нічим, навіть

⁶ З фр.: «Немає жодної істоти, якій дано породити свого Отця» (Дух речей, I. 267).

⁷ Тут ми маємо справу з іменником *Aufheben*, що може бути перекладений українською як «скасування», «відміна», але більш відомий для вітчизняного читача під сакралізованим в російській версії філософії Гегеля терміном «зняття».

⁸ Тантал — персонаж старогрецької мітології, син Зевса та німфи, улюбленець олімпійських богів, через свій злочин випробування їх всевідання був скинений в Тартар та приречений на нездоланні спрагу та голод серед води та фруктів.

якщо ми визнаємо його вищим, ми можемо лише боятися та остерігатися; того, хто не прихильний до нас, ми не можемо любити. Оскільки лише вільна прихильність є любов'ю, лише той, хто має себе, може себе давати; і лише такого можна *отримати*, того ж, хто не має себе або втратив, просто *беруть* і не дякують йому за це.

13.

Давець не є даром, і останній не є першим, і все ж в дарі давець дає самого себе, коли він любить, і отримувач приймає в дарі давця, коли він його любить. Якби я в моєму дарі не давав тобі мене самого (моє серце), то, значить, я не люблю тебе, і якщо ти не береш мене в дарі, то, значить, ти не любиш мене.

14.

Істинно нещасливим і бідолашним можна назвати лише того, хто не може віднайти прихильності до того, кого він дуже поважає та кого він навіть мусив би боятись, і того, хто прихильністю прив'язаний до того, кого він мусив би зневажати.

15.

Слушно говорять, що притягнути чиясь серце чи з кимось поєднатись можна лише завдяки доброчинності. Та ефективна прихильність є вже сама по собі доброчинністю, в принципі або центральною доброчинністю, а отже, найбільшою, яку егоїстична і вільна істота може показати іншій і без якої всі інші благодіяння не є такими, а тому не можуть бути розпізнаними такими або ж викликати розпізнавання.

Таким чином, доброчинність, яку робить природа або поет (митець) для охоплюючого форму чуття, все ж походить лише з прихильності та, як така, визнається. А що як краса у вигляді миловидності походить від любові,⁹ потворність від ненависті,¹⁰ а витонченість або грація є одним і тим же з добродійністю (милисть або прихильність¹¹). До речі, що стосується краси матеріальних форм, то тут вірнішою буде спорідненість між гарним та зберігаючим,¹² так як вона є лише зберігаючою милосердністю

⁹ Тут присутня гра німецьких слів: *Lieblichkeit* (миловидність) і *Liebe* (любов). Очевидно, що романтик, намагаючись віднайти можливість для повернення до призабутого ідеалу єдності істини, краси і добра, ніколи не шукатиме чесноти в огидному.

¹⁰ Маємо справу з грою німецьких слів *Häßlichkeit* (потворність) і *Haß* (ненависть).

¹¹ Тут Баадер пов'язує слова: *Charis* (витонченість — від старогр. Харити — богині краси та витонченості) — *Grazie* (грація) та *Charitas* (доброчинність).

¹² Гра слів: *schön* (гарно) і *schonen* (берегти).

Бога, яка прекрасною оболонкою, ніби прекрасною видимістю, приховує від нашого ока безформність, навіть огидність, яку несе в собі матерія. Видимість (Майя¹³) як така не є ні правдою, ні брехнею, і останньою вона стає лише через намір того, хто її поширює, так же, як і оманною вона стає лише з вини того, хто приймає її за щось інше, за те, чим вона не є.

16.

Тому, якщо добродійний єднається з серцем того, хто приймає цю добродійність, то це єднання має бути вільним, тобто обабічним. Той, хто приймає, має чинити так же добровільно та радісно, даючи себе прив'язати, як і той, хто дає прив'язуючи. Хто може без погорди давати, той може й без приниження (тиску) приймати, і хто бере з приниженням, той міг би давати лише з погордою.

17.

Потреба бути шанованим та улюбленим є настільки правдивою та сильною, що вона часто виправдовує не лише слабкість того, хто в цьому занадто довірливий і дозволяє себе обманути, але іноді навіть і ненавмисного обманщика та обманщицю.

18.

Якщо кокетування з правом засуджується як перебільшене або як здатне на обман бажання подобатись, то все ж не слід забувати, що дружба і любов не можуть існувати, коли друг або коханий перестають виказувати люб'язність, а отже, більше не намагаються сподобатись. Саме старанність, ба навіть скрупульозність свідчать тут про кохання, яке, маючи мало, дає багато, саме тому, що навіть те багато, що воно дає, вважає недостатнім, а те мало, що воно отримує — надмірним.

19.

В наші раціоналізовані часи, коли ми маємо навіть раціональне розведення рогатої худоби та раціональні способи запліднення, то і любов, як і релігія, є в тому ж сенсі раціоналізованою,

¹³ Майя (букв. із санскр.: ілюзія, омана), у Ведичному вченні — чарівна сила богів, завдяки якій вони творили оманливу видимість, в філософській традиції, що походить від Упанішад, — матеріальний світ, що вважається реальністю до того часу, поки Брахман не розпізнає те, що є справжньою дійсністю; до цього поняття в романтичній традиції пізніше звернувся ще Шопенгавер.

тобто очищеною від тієї скрупульозності, як від забобону, але в дійсності цим самим разом із водою виливається і дитя.

20.

Кохати — означає слугувати коханому таким чином, що слугування в свою чергу породжує кохання. Кохати — означає робити щось із задоволенням, страждати та відмовлятися від чогось заради коханого, і хто не знав би, що ще можна для нього зробити, від чого відмовитись та не було б більше за що страждати, той би перестав кохати.

21.

Не всяка служба робить невільним та принижує, а лише така, що нищить повагу та кохання; тому служба з коханням є звільняючою та шанованою або підносячою, і нічого не може бути нерозумнішим за бажання звільнити людину через звільнення від слугування, а отже, від кохання. Цим самим люди перетворюються лише на дике збіговисько.

22.

Ти скаржишся на те, що мусиш слугувати, тоді зважай на те, що в світі немає нікого, хто б не слугував, і дуже часто не лише своєму вищому, але й нижчому. Та для любовної служби чи служби з коханням ніхто не є завеликим чи замалим, оскільки, як говорить Святе Письмо, навіть і Бог слугує тому, хто Йому з приємністю та щиро служить. До речі, також і в найзвичайнісній службі добра воля і любов є найкращим, і дурнем є той, хто через нелюбов або злобу робить слугі неможливою службу йому з доброю волею, тобто добру службу.

23.

Отже, якщо ви, мирські та духовні можновладці, хочете, щоб вам служили з бажанням та добре, то зробіть так, щоб вас можна було любити. А для того, щоб вас можна було любити, зробіть так, щоб вами можна було захоплюватися. Оскільки лише захоплення приводить до добровільного підкорення, і хто хоче виступати як авторитет, той мусить показати, що він є гідним

А. Дюрер. Великі пристрасті

захоплення, тобто одночасно піднесеним та поблажливим, чи люблячим. (Милість походить від схиляння або понижування.¹⁴ Сонце йде у милість — говорили древні, тобто воно сідає).

24.

Справді чемною і ввічливою є лише любов, бо позбавленість же любові є завжди грубою, хоч як би вона не хотіла чинити ввічливо та чемно.

25.

Рівно ж, як кожне людське серце потребує поваги й любові, так йому потрібне і прощення. Та вибачає лише любов, і робить вона це залюбки тому, що звернені до неї смиренність та каяття допомагають розвинути їй багатство та повноту її ніжності. Та правдиве каяття означає те, що враженим або ж ображеним не є той, хто може нас за це карати, а той, хто нам вибачає або ж є готовим вибачити.

26.

Без співчуття немає співраді. Ми не лише пізнаємо друга чи коханого в скруті, але й сама дружба та любов є укоріненими саме в напасті та скруті. В щасті і добробуті серед людей виникає лише товарицькість (як між жінками, так і між чоловіками). І коли квітка любові все ж сходить без сліз, то вона не зможе вкорінитись без цієї роси.

Хто ніколи хліба свого в сльозах не змочив,
Хто ніколи болючо-пробуджені ночі
В ліжку своїм у плачі не провів,
Той і Вас, о Сили Небесні, не бачив ув очі.

27.

Любов вибачає тому, хто кається, тобто — тому, хто їй щиро сповідається. Будь-яка рослина гине, коли її корені оголюються чи ж виносяться на світло, а сповідник робить саме це з гріхом і байдужістю, яка у вигляді індиференції вже є початком ненависті.¹⁵ Отже, той, хто сповідається з каяттям, можна сказати, зраджує його погане для доброго, так же ж він, будучи грішником, зрадив своє добре для поганого; оскільки не є гріхом те, що, оголюючи, все ж не нищить коренів доброго.

¹⁴ Тут Баадер помічає зв'язок між словами: Gnade (милість), Gnieden (схиляння) і Niedern (понижування).

¹⁵ А хто літеплий, ні холодний, ні гарячий, то виплону тебе з уст Своїх... (Об'явлення. 3, 16).

Насправді нас живить не видима та відчутна страва або, як влучно говорять французи, — субстанціоє, а — невидима, прихована міць, що є в ній інкогніто присутньою і через яку, оскільки ми вживаємо страву і маємо з цього певні наслідки, ті сили вступають в ефективне поєднання з нами, ніби в *communio vitae*,¹⁶ для чого і була створена ця страва. Коли сонце на небі своїм світлом і теплом живить, благословляє та поєднує рослини, — оскільки те, що не було благословенням і освяченим сонцем, не розвивається, — то воно ніби промовляє до них: «Беріть і їжте, це є я». Та воно не розривається в цих незчисленних облатках, а залишається незмінним на небі.

Звичайно, я як особа не можу безпосередньо володіти і насолоджуватись іншою особою як такою, оскільки в цьому випадку та особа понижується до рівня безособового майна та речі. Звідси *materia*¹⁷ походить від *mater*;¹⁸ і в цьому сенсі кожне давання себе тому, хто тебе кохає, є жертвуванням себе коханому. Без проникнення в розуміння цього стійкого переходу один в одного і нового забирання егоїстично особистого в безособистій природі, — звичайно, в іншому сенсі, ніж про це говорять філософи природи, — без цього проникнення в розуміння цього процесу привласнення та зречення ми не розумітимем нічого з цього. Звідси також можна зрозуміти первинно андрогінну природу духа або те, що кожен дух як такий свою природу має в собі, а не поза собою, а також те, яким же ж чином правдива любов стає дійсною лише через те, що обое кохаючих взаємно приводять в дію їхню здатність привласнення та зречення, наявність якої в обох вважається заданою. Незнання про цю первинно андрогінну природу людини є, до речі, таким великим, що походження Єви від Адама як другої людини плується з розділенням потенції в обох, що відбулося при цьому, а тому андрогінів уявляють як цілком не здатних до розмноження. У звичайному статевому єднанні (з любов'ю) чоловік допомагає жінці захоплюватись, любити його, а саме, — чоловік допомагає жінці побачити чоловічність в собі, а жінка — чоловікові поба-

¹⁶ З лат.: причастя життям.

¹⁷ З лат.: матерія.

¹⁸ З лат.: матір.

чити жіночість в собі самому.¹⁹ В ненормальному ж (без любові) статевому поєднанні жінка спонукає чоловіка до змія, а чоловік жінку до Люциферівської²⁰ високомірності.

29.

Серце живить і субстанціює нічого, окрім іншого серця, при інших стравах чи насолодах серце залишається ні з чим. Отже, так само, як одна людина живе і харчується з іншої людини, то вона також може бути для іншої людини й отрутою та смертю. Тому, якими нерозумними слід назвати людей, коли вони є такими обережними та прискіпливими при виборі страв для свого шлунка і одночасно такими неуважними та байдужими при виборі страв для серця.

30.

Якщо б не було центрального серця і якби люди не могли спільно в цьому серці субстанціюватись та відновлюватись, то вони не могли б і взаємно субстанціюватись один від одного, і тоді людина мусила б виплюнути з себе іншу, як це властиво і стається.

31.

Не вкладай свого серця в безсердечних осіб чи речі, і тим більше — в злосердечних. Всі отруйні і кровопийні комахи та черви не мають взагалі або ж наділені холодною кров'ю, і тому всі люди з холодним серцем є сердечними кровопийцями, отруювачами чи вбивцями сердець.

З того часу, як негативний дух став доктринарним і оволодів людьми в їх інтелігентності, виникло багато охолоджуючих серце, висушуючих та отруюючих, кристалізуючих або розкладаючих душу філософських, релігійних та етичних систем, які в більшості випадків є гіршими за їхніх творців, оскільки є більш *obsessi*,²¹ ніж *posessi*.²²

32.

Те, що поєднує людей, не може бути лише легковажністю та випадковістю чи навіть переступом, але з цього не виходить, що і їхнє спільне існування є випадковістю чи переступом, оскільки людина спроможна перетворити гірші спонуки на кращі. Так, наприклад, людей поєднують скрута або ж низькі потреби, втім

¹⁹ Порівн. з опозицією «аніма—аніmus» в аналітичній психології К.-Г. Юнга.

²⁰ Люцифер (з лат.: той, хто приносить світло), в християнській демонології ангел, що повстав проти Бога і був скинений Архангелом Михаїлом до пекла, прирівнюється із Сатаною — постаттю в старозаповітній мітології, що уособлює собою опозиційну силу Богові, є керівником демонів і персоніфікованим злом, в Новому Заповіті виступає під іменем Бельзебуза.

²¹ З лат.: бути під владою.

²² З лат.: володіти.

зв'язок залишається, в той час, як скрута минає. Таким чином, кохання *дається* кожному з нас як щось безпосереднє, та одночасно *ставиться* завдання зробити з нього щось краще завдяки опосередкуючому власному внескові. Та багато людей показують себе в цьому не більш розумними від орангутангів, які відганяють індійців від зробленого ними багаття, щоб погрітись, тоді коли в них самих не вистачає розуму, щоб підтримати полум'я, підкидаючи в нього дрова. Тому ми так часто бачимо, як з цієї ж причини достатньо швидко знову гасне природна статева любов, любов дітей, батьківська любов, любов братів і сестер, родова любов, любов до батьківщини та ін.

33.

Ти скаржишся на минушість і таким чином на марність всіх цих кохань, в той час, як ти мусив і міг би перетворити минуще у вічне, зробивши його вільним від часу замість того, щоб цей час ним годувати.

²³ З лат.: могли вмерти.

²⁴ Аврелій Августин (354–430) — один з «Отців церкви», що вшановується в західному християнстві як святий; син дрібного римського чиновника, студював у Картагені класичну літературу та риторику, в філософських пошуках перебував під впливом маніхейства, скептицизму та середньої Академії, що, апелюючи до Сократа, виходила з принципу «знаючого незнання», перебуваючи в Мілані, попав під вплив християнського платонізму Амброзія та неоплатонізму Плотина та Порфирія; навернувшись до християнства, проповідує в Мілані, Римі і Тагасті, з 396 року до смерті — єпископ в м. Гіппо Регіус (біля суч. м. Аннаба в Алжирі), загинув під час облоги міста вандалами; його вчення, що представлено в його автобіографічних, догматичних та ексегетичних творах, філософських трактатах, було вироблене в полеміці з донатистами та пелагіанцями; проти скептицизму та академічної філософії Августин виступив із тезами, що ймовірно як подібне до правдивого має своєю необхідною передумовою правдиве, що безсумнівність може стати результатом життя, а вміння помилятися є найпевнішою ознакою очевидності власного буття; проти маніхейства виступив із формулою «Вірю, щоб пізнати, пізнаю, щоб вірити»; пелагіанцям протиставив вчення предистинації, в якому грішність людини долається любов'ю, що дарується Богом на власний розсуд, і це спасіння є можливим лише в спільноті звільнених у Христі людей — церкві, вирішальним принципом в цій спільноті грішних і святих постає любов до Бога та ближнього; історія ним бачиться як боротьба між Божественною спільнотою обраних та Земною спільнотою самолюбові.

34.

Кожне нове кохання (також і релігійне), що виникло без нашої помочі і без нашої заслуги, є подібним до новонародженої дитини, тендітної, але вразливої й потребує старанного догляду. Новонароджене немовля є спершу лише безпосереднім плодом та образом батьківської субстанції, але воно має стати дійовим самісним образом власного духу і власного серця.

35.

Тривким і безсмертним є те, що ґрунтовно знищило в собі минушість та смертність. Отже, вірним і постійним в любові є лише той, хто знищив в собі невірність та зрадливість, навіть тоді, коли справа не дійшла до справжнього зламу вірності чи зради, як початок та можливість (у вигляді *Posse mori*,²³ як говорить Августин²⁴).

Ті, хто стверджують необхідність цієї дійсної зради, говорять нам, що дівчину не можна видати заміж інакше, як через випадковість, або ж, що до пізнання правди можна прийти лише через подолання обману.

36.

Оскільки Бог створив людину безвинною і невинною, а природу — незіпсутою, все ж одночасно — здатними на провину та падіння, і оскільки Він хотів, щоб людина через власні вчинки, спвідю та заслугу (з допомогою випробовуючої спокуси) викорінила в собі цю здатність на провину та падіння, то це ж є чинним і для будь-якої іншої любові, оскільки любов мусить перед її входженням у первинний, безпосередній, природний або невинний стан увійти, завдяки спокусі, до її випробувального стану та існування.

37.

Як і надалі не потрібно було зради чи зламу довіри людини супроти Бога, як і надалі кожна людина й без них могла пройти і витримати спокусу, — хоча й якою необхідною була спокуса, без проходження через яку людина не могла досягнути підтвердження чи устійнення, як правдивого та постійного, її зв'язку з Богом, — так і те ж саме, у відповідний спосіб, є чинним для кожної любові, а саме: як для любові до людей, так і до природи, як принцип культури та образотворчого мистецтва.

Оскільки любов Бога сходить до людини, підіймаючи її до свого рівня, то у випадку людської любові вона розгортається горизонтально, а у випадку любові до природи сходить нижче, підіймаючи останню до свого рівня. Та, в тому випадку, коли б при цій справжній любові чи прихильності до природи встановилися справжні відносини залежності, то інтелігентна креатура мусила б встояти перед подвійною спокусою: або деспотично зловживати природою в забутий Богом спосіб, або ж їй по-рабськи підкоритись (також забуваючи Бога).²⁵ Оскільки в першому випадку вона забуває, що Бог є абсолютним *господарем природи*, а в другому — що цей Бог є її єдиним безпосереднім господарем. Перед першою спокусою не встояв Люцифер, а перед другою — людина.

38.

Якщо ж в любові насправді наступили злам довіри та зрада, то все ж ще не все втрачене,

²⁵ Пізніше, не сприймаючи ідеї повернення людини в лоно природи, Шеллінг зауважить, що людина може перебувати лише вище або нижче природи.

а саме тоді, — коли здатність до нового примирення не є ще знищеною в самій зраді або після неї. Та одне це примирення не залагодить знову те, що було зроблено погано; воно одне не поєднає знову того, що було розділене чи відвернулось одне від одного; втім воно, якщо людина добровільно бере на себе біль примирення (який тут є одночасно болем смерті і народження), робить кращим зіпсуте і міцніше пов'язує розділене, тоді примирені друзі і коханці стають зв'язаними ще глибше, сердечніше та нерозривніше, ніж перед зрадою.

Слова: *син, сонце*, так як і *замирення*, покута — мають один корінь.²⁶ Христос, говорить Майстер Екгарт,²⁷ помер на хресті «для того, щоб Він встановив мир між Богом і нами». До речі, згідно із зауваженням в тексті слід розрізняти між непримиримою і примиримою (з часом) зрадою чи зламом довіри та *зламом слова*. Непримиримий злочин слід розглядати як такий тоді, коли він трапився в центральному напрямку, отже, як тотальна чи пряма опозиція, на відміну від чого нетотальна, тобто та, що сталась в непрямому напрямкові, відразу ж повертається знову до колового, зворотного часового руху, звідки і впливає ідентичність понять часу та відновлення. А саме через те, що при доброму використанні часу ще непряме доцентрове скерування доповнюється і стає прямим, в той час, коли непрямий спротив цілковито вичерпує себе; і навпаки, при недоброму використанні часу цілком вичерпується непряме скерування до доброго, а спротив до центру стає тотальним чи прямим.

39.

Скинення Люцифера не зачепило серця Бога, та це сталося при падінні слабкої, спокушеної чуттєвістю людини. Втім через те, що це падіння так зачепило серце Бога, то з Його серця відразу ж вийшла рятівна допомагаюча любов, і почалося втілення (оскільки воно розпочалося в момент падіння) — справа примирення, тобто нерозривне воз'єднання Бога з людиною і через неї — зі світом. Ця справа є продовжуючою своє існування світовою історією у великому, як і історією життя кожної окремої людини в малому.

²⁶ Тут Баадер пов'язує слова: Sohn (син), Sonne (сонце), Sühnung (замирення) і Sühne (покута).

²⁷ Майстер Екгарт (прибл. 1260—1328) — німецький філософ і теолог, монах-домініканець, один із найвідоміших християнських містиків; отримав освіту в Studium generale ордену в Кельні, можливо — учень Альберта Великого, отримав магістерський ступінь в університеті Парижу; провінціал ордену в Саксонії, викладав у Страсбурзі (саме тут були написані його «Книга божественної втіхи» та частина його «Проповідей») та Кьольні; з ініціативи кьольнського архієпископа проти нього було розпочато інквізиційне розслідування, яке він опротестував у апеляції до Папи Йоанна XII, який, після смерті Екгарта, все ж засудив учення останнього як ересь; філософське вчення Екгарта перебувало під впливом ідей Арістотеля, Августина, Ібн Рушда та Альберта Великого, за допомогою раціональних філософських аргументів виводив із біблійних текстів ідею єдності Бога, людської душі та розуму, останній, будучи інтимним за своєю природою, звільняючись від фіксації на речах, собі, чеснотах, небесах і потойбічному Богові, поєднує людину із першопричиною, а це, в свою чергу, ставить під сумнів існуючі ієрархії, в т. ч., що важливо для розуміння ідей Баадера, модель традиційних стосунків між чоловіком та жінкою; з причини осуду його вчення на довгий час залишилось на узбіччі європейської культури та було відкрито визнаним вже лише в 19 столітті, окрім Ф. фон Баадера, Ф. Шлегеля, Г. Гегеля, А. Шопенгауера.

Любов була і є, як говорить *Іван*,²⁸ в Богові, коли Він створив світ та людей, але після того, як людина впала, любов вийшла з Бога і прийшла з світ у вигляді звільняючого слова.

Можна сказати, що в момент падіння людини серце Бога *не побачило* себе, але в протилежному до звичайного сенсі, оскільки безформенне цим самим виправляється. Промінь Божої любові, або Ісус (згідно з тлумаченням гебреїв), перейшов в момент падіння відразу в Софію²⁹ — справжню матрицю всіх першообразів, і в першообразі людини став людиною духа, оскільки від цього моменту розпочалося природне втілення в часі. На цьому ґрунтується потрійне ім'я визволителя, а саме: *Ісус, Христос і Син Марії*.

40.

Подібні містерії відбуваються в грудях кожної людини, яка дозволяє справі примирення діяти в собі без перешкод, тому що центральний процес повторюється і відображається в кожному окремому процесі. Який закоханий не відчув би в собі того, що, прощаючи і примирюючись, він все глибше входить в серце того, хто його зрадив, глибше себе занурює в це серце, а отже — і в думку відновленого ставлення до того, хто його зрадив, на місце розірваного і викривленого ставлення останнього, і, входячи з цим, по-новому витвореним і виваженим, творчим бажанням і уявою в того, хто кається, він сам оновлює його та тісніше поєднується з ним. Який закоханий, кажу я, не зауважив би, що лише пролита тут як жертвоприношення кров серця дарує клей для більш тісного та тривалого товариського і любовного союзу (як спорідненість крові в глибшому сенсі), для якого є чинним те, що сказала жінка Мойсея: - Ти став моїм нареченим по крові».

Тому кожній людині, яка щиро і сердечно пройшла в собі процес примирення, можна сказати: «Ти недалеко від Царства Божого!»

²⁸ Любов Божа до нас з'явилась тим, що Бог Сина Свого Однородженого послав у світ, щоб ми через нього жили (Перше Соб. Посл. Ап. Івана. 3, 9).

²⁹ Софія (зі старогр.: мудрість), поняття, що, поряд з Логосом, у вченні Філона з Олександрії охоплює опосередковувачий світ та Бога принцип.

